

**Investigating the Relationship between Social Capital and Lifestyle
(A meta-analysis of Previous Research in Iran)**

Tina Arefzadeh¹
Jila Mashhadi Meyghani²
Massoumeh Motlagh³

Received: 10 Mar 2021
Reception: 09 May 2021

Social capital is one of the most important determinants of lifestyle. So far, several studies have been conducted on the impact of social capital on lifestyle in Iran. Therefore, the purpose of the present study is to meta-analyze the research conducted on the impact of social capital on lifestyle in order to obtain a clear picture of the current state of research and the shortcomings of this field. The statistical population of the study is the research conducted on the impact of social capital on lifestyle between 1390 and 1400, which was obtained by searching the scientific database of recipients, comprehensive humanities portal, Normags specialized journals database and Jihad University Scientific Information Center database. Among the researches, after initial purification, 16 cases were selected as a sample according to meta-analysis criteria. The research findings are presented in two parts: systematic review and calculation of effect size using comprehensive meta-analysis software (CMA2). The most important weaknesses of research in this field are: low use of standard questionnaires (18.75%), use of multiple and sometimes irrelevant components to assess the concept of lifestyle, lack of a clear theoretical framework in 37.50% of research, lack of attention to Validity and reliability of research tools in some researches, ambiguity and inapplicability of the suggestions presented in the research conclusion section. Also, calculating the size of the effect indicates that social capital has a significant effect on health-oriented lifestyle (0.39), Islamic lifestyle (0.37) and total lifestyle (0.46).

Keywords: lifestyle, social capital, meta-analysis.

-
1. Ph.D. Student in Economic Sociology and Development, Arak Branch, Islamic Azad University, Arak, Iran. tinaarefzadeh@gmail.com
 2. Assistant Professor of Sociology, Arak Branch, Islamic Azad University, Arak, Iran (Responsible Author). jilamashhadi@yahoo.com
 3. Assistant Professor of Sociology, Arak Branch, Islamic Azad University, Arak, Iran. m-motlagh@iauarak.ac.ir

واکاوی ارتباط سرمایه اجتماعی با سبک زندگی: فراتحلیلی از تحقیقات پیشین در ایرانتینا عارف زاده^۱

دریافت: ۹۹/۱۲/۲۰

ژیلا مشهدی میقانی^۲

پذیرش: ۱۴۰۰/۲/۱۹

معصومه مطلق^۳**چکیده**

سبک زندگی افراد تحت تأثیر عوامل مختلفی است که سرمایه اجتماعی یکی از آنها به شمار می‌رود. تاکنون تحقیقات متعددی در زمینه ارتباط سرمایه اجتماعی با سبک زندگی در کشور ما صورت گرفته است. بنابراین، هدف پژوهش حاضر، فراتحلیل پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه رابطه سرمایه اجتماعی با سبک زندگی است تا از این طریق تصویری جدید و مشخص از وضع فعلی پژوهش‌ها و کاستی‌های این حوزه به دست آید. جامعه آماری پژوهش، تحقیقات صورت گرفته در زمینه رابطه سرمایه اجتماعی با سبک زندگی در بین سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ است که از طریق جستجو در پایگاه اطلاعات علمی مگیران، پرتال جامع علوم انسانی، پایگاه مجلات تخصصی نور مگز و پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی به دست آمده‌اند. از بین تحقیقات صورت گرفته، پس از پالایش اولیه، ۱۶ مورد با توجه به معیارهای فراتحلیل به عنوان نمونه برگزیده شدند. یافته‌ها در دو بخش مرور نظام‌مند و محاسبه اندازه اثر با استفاده از نرم‌افزار جامع فراتحلیل (CMA2) ارائه شده‌اند. مهم‌ترین نکات ضعف پژوهش‌های این حوزه عبارت‌اند از: استفاده کم از پرسشنامه‌های استاندارد (۱۸/۷۵ درصد)، استفاده از مؤلفه‌های متعدد و بعضاً بی‌ربط برای اندازه‌گیری متغیر سبک زندگی، نبود چهارچوب نظری مشخص در ۳۷/۵۰ درصد از تحقیقات، کم توجهی به

۱. دانشجوی دکتری، گروه جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران.

۲. استادیار، گروه جامعه‌شناسی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران؛ (نویسنده مسئول).
jilamashadi@yahoo.com

۳. استادیار، گروه جامعه‌شناسی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران.

اعتبار و پایایی ابزار پژوهش در برخی از تحقیقات، مبهم و غیر کاربردی بودن پیشنهادهای ارائه شده در بخش نتیجه گیری پژوهش‌ها. همچنین، محاسبه اندازه اثر بیانگر آن است که سرمایه اجتماعی بر سبک زندگی سلامت محور (۰/۳۹)، بر سبک زندگی اسلامی (۰/۳۷) و بر سبک زندگی کل (۰/۴۶) تأثیر معناداری دارد.

کلید واژگان: سبک زندگی، سرمایه اجتماعی، فراتحلیل.

مقدمه

جامعه‌شناسان، سبک زندگی را مجموعه‌ای از ارزش‌ها، باورها، شیوه‌های رفتاری و سلیقه‌ها می‌دانند که به شکل عملکردهای روزمره در پوشش، مصرف، رفتارهای جنسیتی، سلیقه‌های شغلی، ورزشی، هنری و... آشکار می‌شوند. در واقع، شیوه زندگی، ابعاد محسوس و عینی فرهنگ و نظام ارزشی در یک اجتماع و بیانگر بخش قابل‌رؤیت هویت اجتماعی است (عبداله‌پور و همکاران، ۱۳۹۸: ۹۰).

به باور جامعه‌شناسان، سبک زندگی متأثر از عوامل مختلفی همچون ارزش‌ها، باورها، نگرش‌ها، عقاید، هنجارها و بافت اجتماعی است. در واقع، افراد با توجه به سرمایه‌های مادی و معنوی‌شان، سبک زندگی‌شان را انتخاب می‌کنند. سرمایه اجتماعی یکی از این دارایی‌ها است. سرمایه اجتماعی منبعی مهم برای رفتارهای اجتماعی است و در تسهیل تعاملات اجتماعی و شیوه زندگی افراد نقش اساسی دارد. سرمایه اجتماعی نوعی کالای همگانی است، چراکه محدود به گروه و نهاد خاصی نیست و افراد، گروه‌ها و نهادهای مختلف از منافع آن بهره‌مند می‌شوند (کلمن، ۱۹۸۸: ۱۰۴). همچنین، وجود سبک‌های زندگی متنوع در جوامع امروزی تحت تأثیر عواملی است که هر یک بخشی از این پدیده چندبعدی را تبیین می‌کنند. در مباحث جامعه‌شناسی، ذخایر و منابع در دسترس هر فرد که آن را سرمایه می‌نامند، از جمله عوامل تأثیرگذار در این زمینه است. اشکال متنوع سرمایه (اقتصادی، فرهنگی، نمادین، اجتماعی) در هر جامعه‌ای از جمله منابع ارزشمندی هستند که ترکیب آن‌ها عاملی تعیین‌کننده در باورها، ارزش‌ها، نگرش‌ها و کنش‌های افراد هستند. به بیان دیگر، میزان سرمایه افراد، موقعیت آن‌ها را در میدان یا فضای اجتماعی مشخص می‌کند. در واقع، دیدگاه یا رویکرد هر فرد نسبت به مسائل اجتماعی بستگی به میزان سرمایه آن فرد دارد (احمدی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۲۷).

اهمیت سبک زندگی در جوامع امروزی منجر به انجام تحقیقات متعددی در داخل و خارج از کشور شده است که در زمینه‌ها مختلف و از جنبه‌های مستقیم و غیرمستقیم، به بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و سبک زندگی پرداخته‌اند. نتایج تحقیقات سرمایه اجتماعی و سبک زندگی را می‌توان با معیار «شدت تأثیرات یا ارتباط» به سه دسته تقسیم کرد: برخی از پژوهش‌ها نشانگر تأثیر یا همبستگی بالای سرمایه اجتماعی بر سبک زندگی است. برخی

دیگر از آن‌ها بیانگر تأثیر یا همبستگی متوسط است و پژوهش‌های اندکی نیز حاکی از عدم تأثیر یا ارتباط نسبتاً محدود سرمایه اجتماعی با سبک زندگی است. از سوی دیگر، بین یافته‌های برخی از پژوهش‌های صورت گرفته در این حوزه تعارض یا تناقض وجود دارد. به طوری که برخی از پژوهش‌های صورت گرفته سرمایه اجتماعی را عاملی مهم و تأثیرگذار بر سبک زندگی (دینی، سنتی، مدرن) می‌دانند و برخی دیگر سرمایه اجتماعی را عاملی در جهت تضعیف سبک زندگی سنتی و تقویت سبک زندگی مدرن می‌دانند. ضرورت حل این مسئله، نیاز به فراتحلیل را مطرح می‌سازد. بنابراین، در این مواقع (تعارض و تناقض در یافته‌ها) ضروری است تحقیقات صورت گرفته، دوباره موردبررسی و کنکاش قرار گیرند. این مهم از طریق انجام فراتحلیل امکان‌پذیر است؛ زیرا فراتحلیل یافته‌های تحقیقات را با یکدیگر ترکیب می‌کند و روابط جدیدی میان پدیده‌های اجتماعی برقرار می‌سازد و بدین صورت تصویری شفاف از وضع موجود تحقیقات به دست می‌آید و عامل‌ها، پیامدها و کمبودهای حوزه مربوطه شناسایی می‌شوند که به مراتب مفیدتر و مؤثرتر از طرح‌های تحقیقاتی جدید است (نیازی و همکاران، ۱۳۹۷: ۳). این در حالی است که یکی از امتیازات مهم فراتحلیل، ارائه مقیاس مشترکی است که قابل استفاده برای همه آماره‌هاست (ودادهیر و هانی ساداتی، ۱۳۹۰: ۳۷). این امر از این نظر دارای اهمیت است که ممکن است مطالعات موردبررسی از آماره‌های مختلف برای سنجش استفاده کنند. افزون بر این، استفاده از برآیند یافته‌های پژوهش‌های مختلف جهت برنامه‌ریزی و اداره جامعه نیز عامل دیگری است که موجب اهمیت این نوع مطالعات است. بر همین اساس و با فرض اجرای تحقیقات کافی در زمینه سرمایه اجتماعی و سبک زندگی، همه تحقیقات دارای شرایط فراتحلیل در این حوزه جمع‌آوری و یافته‌های آن‌ها تحلیل می‌شوند. از سوی دیگر، با توجه به این‌که اعتبار هر تحقیقی بستگی زیادی به اعتبار روش‌شناختی آن دارد، انجام فراتحلیل روش‌شناختی برای شناخت دلایل تفاوت و تناقض در نتایج تحقیقات صورت گرفته و فراهم نمودن زمینه برای انجام تحقیقاتی با اعتبار بالاتر، ضروری است. از این‌رو، پرسش‌های مهم این پژوهش عبارت‌اند از: بر اساس ملاک‌های فراتحلیل، تحقیقات صورت گرفته در خصوص رابطه سرمایه اجتماعی با سبک زندگی از چه نقاط قوت و ضعفی برخوردارند؟ دلایل اصلی تفاوت و تناقض در نتایج پژوهش‌های انجام شده کدامند؟

مبانی نظری

سرمایه اجتماعی یکی از مهم‌ترین مفاهیمی است که در گفتمان علوم رفتاری و اجتماعی معاصر مورد استفاده قرار گرفته است. کاربرد این مفهوم به تدریج از سال ۱۹۹۰ به این طرف در مقالات علمی و پایان‌نامه‌های دانشگاهی با کارهای افرادی همچون کلمن، بوردیو، پاتنام و فوکویاما افزایش یافته است (وال و همکاران، ۱۹۹۸: ۲۵۹). سرمایه اجتماعی به عنوان منبعی است که میراث روابط و تعاملات اجتماعی‌اند و کنش اجتماعی را تسهیل می‌کنند. این منابع که از راه جامعه‌پذیری کسب می‌شوند شامل اعتماد اجتماعی، هنجارهای مشارکتی و شبکه‌هایی از روابط اجتماعی است که باعث گردآمدن افراد به شکلی منسجم در درون یک گروه به منظور تأمین هدفی مشترک می‌شود (زاهدی و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۱). از مهم‌ترین اندیشمندان حوزه سرمایه اجتماعی می‌توان به بوردیو، کلمن و فوکویاما اشاره نمود.

به باور پورترز^۱ (۱۹۸۸: ۳)، بوردیو جزء اولین اندیشمندانی است که تحلیل منسجمی از سرمایه اجتماعی دارد. به نظر بوردیو، سرمایه اجتماعی متمایز از سرمایه‌های اقتصادی، فرهنگی و نمادین است که خصیصه ساختاری و تعاملاتی دارد. سرمایه اجتماعی شبکه باثباتی از روابط و تعاملات نهادینه‌شده همراه با شناخت و تعهدات است که موجبات لازم را برای تسهیل رفتارهای فردی و جمعی فراهم می‌سازد (بوردیو، ۱۹۸۶: ۲۴۸). از نظر بوردیو، سرمایه‌ها قابلیت تبدیل شدن به هم را دارند و سرمایه اجتماعی در عین حال که تحت تأثیر سایر سرمایه‌هاست، خود نیز بر سایر سرمایه‌ها تأثیر می‌گذارد. کنشگران اجتماعی از طریق میدان‌های اجتماعی و عادت‌واره موفق به کسب انواع سرمایه می‌شوند و از طریق این سرمایه‌ها موقعیت و جایگاه خود را در فضاها و میدان‌های اجتماعی مشخص می‌کنند (عبداللهی و موسوی، ۱۳۸۶: ۲۰۲).

کلمن نیز مثل بوردیو بین انواع سرمایه‌ها (فیزیکی، اقتصادی، انسانی و...) تفاوت قائل می‌شود و برای آن خصیصه تعاملاتی و ساختاری در نظر می‌گیرد که فرد با عضو شدن در یک گروه و ارتباط با سایر افراد با مراعات نمودن اصول و قواعد مقبول در آن گروه و جلب نظر دیگران، به اطلاعات مورد نیاز دست پیدا می‌کند و در فرایند کنش از حیات جمعی برخوردار می‌گردد. بنابراین سرمایه اجتماعی تسهیل‌کننده کنش‌هاست (کلمن، ۱۹۹۴: ۳۰۲).

درواقع، به نظر کلمن سرمایه اجتماعی با استفاده از کارکردهایش تعریف می‌شود. به باور وی سرمایه اجتماعی شیء منحصربه‌فردی نیست بلکه انواع چیزهای گوناگونی‌اند که دو مشخصه مشترک دارند: همه آن‌ها بخشی از ساختار اجتماعی هستند و کنش‌های افراد را در درون ساختار تسهیل می‌کنند. سرمایه اجتماعی، مانند سایر انواع سرمایه، مولد است و دستیابی به هدف‌های معین را که در نبود آن دست‌یافتنی نخواهد بود امکان‌پذیر می‌سازد (ناطق‌پور و فیروزآبادی، ۱۳۸۵: ۱۶۲-۱۶۱).

فوکویاما هم از اندیشمندانی است که در زمینه سرمایه اجتماعی دیدگاه مهمی ارائه کرده است. فوکویاما به بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با توسعه اقتصادی می‌پردازد و معتقد است که سطوح بالای سرمایه اجتماعی و اعتماد، افراد را به انجام کارهای مشارکتی سوق می‌دهند (رسول‌زاده‌اقدم و همکاران، ۱۳۹۵/الف: ۱۰۱). به نظر فوکویاما، سرمایه اجتماعی مجموعه‌ای از باورها، ارزش‌ها و هنجارهاست که اعضای گروهی که مشارکت و همکاری بینشان مجاز است، در آن سهیم هستند (فوکویاما، ۱۳۸۶: ۱۰).

تعاریف مختلفی از سبک زندگی صورت گرفته است که ریشه در سنت‌های نظری و اهداف پژوهشگران دارد؛ در نگاه چانی^۲ (۱۹۹۶: ۵) سبک زندگی، الگوهایی از کنش است که باعث تمایز افراد از یکدیگر می‌شود. سبک زندگی از نظر گیدنز (۱۳۹۸: ۱۲۰) مجموعه‌ای کم و بیش جامع از عملکردهاست که فرد برای برطرف نمودن نیازهای جاری خود و عینیت بخشیدن به روایت مشخصی از هویت فردی خود در مقابل دیگران از آن‌ها استفاده می‌کند. پترسون^۳ (۱۹۸۳: ۴۲۶) شیوه زندگی را الگوهای گزینش فرهنگی در نظر می‌گیرد. همچنین از نظر لسل^۴، کنش‌هایی که با قشربندی حیثیتی و اعتباری مرتبط‌اند، شیوه زندگی نامیده می‌شوند (لسلی و همکاران، ۱۹۹۴: ۳۶۸). سبک زندگی منحصراً به آنچه یک شخص از آن موارد را در اختیار دارد، محدود نمی‌شود. بلکه شیوه نمایش آن‌ها توسط شخص است. سبک زندگی هم شامل الگوهای مصرف است و هم قدرتی که از این طریق به دست می‌آید. علایق، سلاقی، آداب معاضدت و مد به‌مثابه داشتن جایگاهی در نردبان اجتماعی است (عدلی‌پور و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۰۲). همچنین، شیوه زندگی دربردارنده طیف وسیعی از کارهاست که افراد در زندگی روزمره‌شان انجام می‌دهند (رسول‌زاده‌اقدم و همکاران، ۱۳۹۴: ۳۹؛ رسول‌زاده‌اقدم و همکاران، ۱۳۹۵/ب: ۱۱۱). با جمع‌بندی تعاریف

فوق می‌توان گفت که سبک زندگی الگوی رفتار است، ابعاد مختلفی دارد و موجب تمایز بین افراد می‌شود. بنابراین، شیوه زندگی، کنش‌های روزمره معطوف به مصرف و تولید فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی است که باعث تمایز افراد از یکدیگر می‌شود (ذکایی و حسنی، ۱۳۹۶: ۱۰).

از جمله جامعه‌شناسانی که به غنای مفهوم سبک زندگی افزوده‌اند، می‌توان به گیدنز و بوردیو^۵ اشاره نمود. گیدنز معتقد است که مدرنیته برخلاف جهان سنت، فرد را در مقابل تنوع پیچیده‌ای از انتخاب‌ها قرار می‌دهد. از پیامدهای این امر، اهمیت یافتن سبک زندگی و اجتناب‌ناپذیر بودن انتخاب آن برای فرد است. به باور گیدنز سبک زندگی به صورت عملکردهای روزمره در پوشش، خوراک، طرز کار، محیط‌های مطلوب برای ملاقات با دیگران، رفتارهای خاص هر محیط و جز آن جلوه‌گر می‌شود. ماهیت متحرک و هویت شخصی به طرز بازتابی در برابر تغییرات احتمالی باز و پذیرا است. هرچه وضع و حال جامعه‌ای که فرد در آن به سر می‌برد بیشتر به دنیای مابعد سنت تعلق داشته باشد، سبک زندگی او نیز بیشتر با هسته واقعی هویت شخصی‌اش، تولید و همچنین بازتولید آن سروکار خواهد داشت (گیدنز، ۱۳۹۸). اما نکته مهمی که گیدنز به آن اشاره می‌کند، التزام‌های سیاسی و اجتماعی‌ای است که جستجو و کشف هویت شخصی در پی دارد. این مسئله نه تنها التزام‌های سیاسی در پی دارد بلکه مهم‌تر از آن با تجدید ساختار فعالیت‌ها و مسائل سیاسی بی‌نهایت مهمی در مرحله کنونی ارتباط دارد. منظور گیدنز از این عبارت تعقیب سیاست‌های بخشی و مهم‌تر از آن ظهور سیاست زندگی است. گیدنز سیاست‌های بخشی را نوعی نگرش تعریف می‌کند که بیش از همه متوجه آزاد ساختن افراد و گروه‌ها از قیدوبندهایی است که تأثیر منفی بر فرصت‌های زندگی آنان دارند. سیاست‌های بخشی شامل دو عنصر اصلی است: تلاش برای پاره کردن زنجیرهای گذشته و ایجاد نگرش دگرگون ساز به آینده، و غلبه بر سلطه نامشروع برخی افراد و گروه‌ها بر دیگران (کسل، ۱۳۸۷: ۴۶۶). سیاست زندگی سیاست خودشکوفایی در محیطی است که به‌طور تأملی نظم یافته است، جایی که همین تأمل‌گری موجب پیوند نفس و بدن با نظام‌های جهانی می‌شود. سیاست زندگی به مفهومی غنی و جدی سیاست سبک زندگی است. به زعم گیدنز، انسان مدرن در اثنای جستجوی خویشتن، جستجوی هویت شخصی، سیاست زندگی را در پیش می‌گیرد. سیاست زندگی مفهومی آشناست، آنچه همه ما در زندگی روزمره به کار می‌بندیم، یا به عبارت بهتر سیاست

تصمیم‌گیری‌های مربوط به زندگی است. اگر بخواهیم تعریفی علمی‌تر و با به‌کارگیری مفاهیم جامعه‌شناختی ارائه کنیم باید بگوییم سیاست زندگی تدابیر لازم برای محقق ساختن خویشتن، در جریان گرایش‌های متقابل جهانی و محلی و ظهور نظام‌های درون مرجع عصر جدید است، برای مثال، تصمیماتی که خود هویت شخصی را تحت تأثیر قرار می‌دهند: مثل اقدام برای یافتن معنا در زندگی، اقدام به برقراری رابطه عاطفی، ازدواج، اقدام برای شکل دادن اعتقادات دینی و غیره (گیدنز، ۱۳۹۸).

به نظر بوردیو، سبک‌های زندگی محصول منسجم سرمایه فرهنگی است که به نوبه خود، به نظام‌هایی از نشانه تمایز و تشخیص اجتماعی تبدیل می‌شوند (بوردیو، ۱۹۸۴: ۱۷۲). در نظریه ارائه‌شده از سوی بوردیو، سبک زندگی، عینیت یافته و تجسم‌یافته ترجیحات اشخاص است (بوردیو، ۱۹۸۴: ۱۷۱). از یک سو، سبک‌های زندگی شیوه‌های مصرف‌کنندگان اجتماعی‌ای است که دارای مراتب مختلفی از مشروعیت و منزلت اجتماعی‌اند. این شیوه‌های مصرفی بازتاب نظام اجتماعی سلسله‌مراتبی‌اند؛ اما آن‌طور که بوردیو نشان می‌دهد، مصرف صرفاً شیوه‌ای برای بیان تمایزات نیست، بلکه خود شیوه‌ای برای ایجاد تمایزات نیز است. بنابراین سبک زندگی محصول نظام مند عادت‌واره است که از خلال رابطه دوگانه خود با رویه‌های عادت‌واره درک می‌شود و تبدیل به نظام نشانه‌هایی می‌شود که به شکل جمعی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد (معمار و همکاران، ۲۰۱۳).

بوردیو در اثر خود یعنی تمایز (۱۹۸۴) شیوه‌هایی را تحلیل می‌کند، که گروه‌هایی که هم رده هستند خود را با استفاده از آن از الگوهای مصرفی دیگر متمایز می‌کنند. بوردیو در تمایز نشان می‌دهد که چگونه برخی از گروه‌های خاص از طریق شیوه لباس پوشیدن، غذا خوردن، آرایش کردن، مصرف کردن و... انتخاب‌هایی انجام می‌دهند تا سبک زندگی خود را از دیگران متمایز و مجزا کنند (فاضلی، ۱۳۸۲: ۴۲). به نظر بوردیو، کشمکش مداومی برای به دست آوردن منزلت و قدرت در بین طبقات اجتماعی مختلف جامعه و همچنین در درون هر طبقه وجود دارد. این کشمکش‌ها در میدان‌های اجتماعی اتفاق می‌افتد جایی که روابط میان طبقات با میزان و دسترسی به انواع مختلف سرمایه به وجود آمده‌اند. وی به مبارزه و کشمکش برای به دست آوردن قدرت می‌پردازد، کشمکشی که صرفاً به قدرت اقتصادی محدود نمی‌شود بلکه سلطه فرهنگی را نیز شامل می‌شود. مبارزه و کشمکش برای سلطه، بین

طبقات و خرده‌طبقات به تداوم یافتن تغییرات شیوه زندگی ختم می‌شود. کشمکش نمادین در زمینه‌های مختلف ترجیحات فرهنگی است، بنابراین، فضای اجتماعی شیوه‌های زندگی مطابق با قوانین و قواعد قدرت به وجود آمده است. در نتیجه، طبقات و زیرطبقات با قدرت، سبک زندگی را مهم و مسلط می‌کنند (رضوی‌زاده، ۱۳۸۶: ۵۵-۵۶).

طبق نظریه سرمایه اجتماعی بوردیو این سرمایه حاصل شبکه بادوامی از روابط کم و بیش نهادینه‌شده آشنایی و شناخت متقابل است که می‌تواند بر سبک زندگی مؤثر باشد. در نگاه بوردیو متناسب با موقعیت اجتماعی و اقتصادی افراد در میدان‌های مختلف آن‌ها می‌توانند دارای سرمایه‌های گوناگونی شوند و هرکسی که از سرمایه بیشتری برخوردار شود، از قدرت بیشتری نیز برخوردار خواهد شد (بوردیو، ۱۳۹۰). بوردیو از محدود جامعه‌شناسانی است که به ارتباط سرمایه اجتماعی و سبک زندگی پرداخته است. از نظر بوردیو حجم و انواع سرمایه‌ها طبقه اجتماعی را شکل می‌دهند و عادت‌واره افراد، درون هر طبقه را به یکدیگر وصل می‌کند و بر مبنای این عادت‌واره مشترک سبک‌های زندگی شکل می‌گیرد. بنابراین افرادی که در فضای اجتماعی مشابهی قرار دارند، ذائقه‌های مشابه و سبک زندگی مشابه دارند و بنیان این سبک‌های زندگی و تشابهات نوع و میزان سرمایه (سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی و سرمایه اقتصادی) افراد است. در واقع، در نظریه بوردیو سبک زندگی متأثر از ذائقه و ذائقه پیامد عادت‌واره و عادت‌واره نیز محصول جایگاه فرد در ساختارهای عینی اجتماعی است. بنابراین جایگاه فرد در ساختار اجتماعی که مشخص‌کننده میزان بهره‌مندی وی از انواع سرمایه (اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) است، عادت‌واره وی را شکل می‌دهد و عادت‌واره نیز مولد دو نظام است. یکی نظامی از رویه‌های ادراک و ارزیابی، یعنی همان ذائقه و دیگری نظامی از رویه‌های ایجادکننده اعمال قابل طبقه‌بندی که تعامل این دو نظام، سبک زندگی را ایجاد می‌کند (بوردیو، ۱۳۹۹: ۳۰۹).

به اعتقاد گیدنز عصری که ما در آن زندگی می‌کنیم عصری است که نمادها و علائم مربوط به مصرف نقش بیشتری در زندگی روزمره ایفا می‌کنند و هویت‌های خاص به میزان بیشتر گرداگرد انتخاب‌های سبک زندگی ساخت می‌یابند؛ مثل چگونگی لباس پوشیدن، چگونگی مراقبت و رسیدگی به بدن و چگونگی استراحت و تفریح و کمتر بر اساس معرف‌های سنتی تر طبقه مثل اشتغال شکل می‌گیرد (گیدنز و بردسال، ۱۳۹۷: ۴۲۹). از منظر

گیدنز جهانی که هم‌اکنون فراروی ما است با مخاطرات و عدم قطعیت‌هایی روبروست که در دوران پیش از آن وجود نداشته‌اند. اگرچه دنیای پیش از مدرن زندگی را در محدوده شبکه‌ای تقریباً از پیش تعیین شده از آداب و سنت‌ها به گونه‌ای تحکم‌آمیز در فراروی انسان‌ها قرار می‌داد، مدرنیته اما فرد را رودرروی تنوعی پیچیده از انتخاب‌هایی قرار می‌دهد که در گزینش آن‌ها تا حدود زیادی دست افراد باز گشاده شده است. با این وجود گیدنز کنشگران را در این انتخاب‌ها یکسره آزاد نمی‌بیند و آن‌ها را تحت تأثیر فشار گروه‌ها و الگوهای رفتاری آن‌ها، و همچنان زیر نفوذ اوضاع و احوال اجتماعی و اقتصادی می‌نگرد (گیدنز، ۱۳۹۸: ۱۱۹). وی در برخی جهات با بوردیو هم‌نوا می‌شود که «دشوار می‌توان با این فکر مخالفت کرد که قشربندی درون طبقات، و نیز میان طبقات، نه فقط به تفاوت‌های شغلی بلکه به تفاوت در مصرف و سبک زندگی نیز بستگی دارد». اما به هر جهت وی نقش ساختارهای اقتصادی را تعیین‌کننده‌تر می‌داند. این درست است که کسانی که زمینه‌های طبقاتی متفاوتی دارند، برنامه‌های تلویزیونی یکسانی تماشا می‌کنند و یا لباس خود را از بوتیک‌های یکسانی می‌خرند و در کل این نوع مصرف است که سبک‌های متنوع زندگی را پدید آورده اما توجه به این تغییر و تمایز کم‌رنگ است (گیدنز و بردسال، ۱۳۹۷: ۴۳۱).

پیشینه پژوهش

زارع و فلاح (۱۳۹۱) در مطالعه‌ای با عنوان «بررسی سبک زندگی جوانان در شهر تهران و عوامل مؤثر بر آن»، نشان دادند که بین سرمایه اجتماعی و سبک زندگی منفعلانه همبستگی معنادار معکوسی وجود دارد اما بین سرمایه اجتماعی و سبک‌های زندگی خرده‌فرهنگی، لذت‌جویانه، و کارکردگرایانه همبستگی معنادار مستقیمی وجود دارد.

قادری و همکاران (۱۳۹۴) در مطالعه‌ای به بررسی نقش سرمایه اجتماعی در ارتقاء سبک زندگی سالم پرداخته‌اند. یافته‌های آن‌ها نشانگر آن است که بین سرمایه اجتماعی و سبک زندگی سالم همبستگی معنادار مستقیمی وجود دارد. از میان ابعاد سرمایه اجتماعی، بعد روابط اجتماعی بیش‌ترین ضریب همبستگی را با سبک زندگی سالم دارد.

یافته‌های پژوهش موسی‌زاده و علیزاده اقدم (۱۳۹۵) در مطالعه‌ای تحت عنوان «بررسی رابطه بین سبک زندگی سلامت محور و سرمایه‌های اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه

تبریز»، بیانگر آن است که بین سرمایه اجتماعی و سبک زندگی سلامت محور همبستگی معنادار مستقیم اما ضعیفی (۰/۱۶) وجود دارد.

نوروزی و پت رامی (۱۳۹۵) در مطالعه‌ای که به بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر سبک زندگی دانشجویان پرداخته بودند نشان دادند که با افزایش میزان سرمایه اجتماعی، سبک زندگی مدرن‌تر می‌شود و با کاهش میزان سرمایه اجتماعی، سبک زندگی سنتی‌تر می‌شود. البته همبستگی (۰/۱۶) این دو متغیر ضعیف است به طوری که تأثیرگذاری سرمایه اجتماعی بر سبک زندگی ۰/۱۵ برآورد شده است.

احمدی و همکاران (۱۳۹۵) در مطالعه‌ای با عنوان «رابطه انواع سرمایه و سبک زندگی سلامت محور در زنان شهر سنندج»، نشان دادند که از میان ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی (هنجارهای جمعی، اعتماد بین‌شخصی، اعتماد به غریبه‌ها، شبکه‌های اجتماعی) فقط بعد شبکه‌های اجتماعی با سبک زندگی سلامت محور همبستگی معنادار مستقیمی دارد. همبستگی سرمایه اجتماعی با سبک زندگی سلامت محور نیز ۰/۲۰ است

یافته‌های پژوهش میرحسینی و آقاجانی (۱۳۹۷) در مطالعه‌ای با عنوان «بررسی جامعه‌شناختی سبک زندگی و رابطه آن با سرمایه اجتماعی»، بیانگر آن است که بین سرمایه اجتماعی و سبک زندگی مدرن همبستگی معنادار مستقیمی وجود دارد اما بین سرمایه اجتماعی و سبک زندگی سنتی همبستگی معنادار معکوسی وجود دارد.

شیردل و همکاران (۱۴۰۰) در یکی از فرضیه‌های پژوهشی با عنوان «رابطه بین سرمایه اجتماعی و سبک زندگی با هویت ملی در دختران نوجوان شهرستان کرمان»، نشان دادند که سرمایه اجتماعی تأثیر مستقیم و چشمگیری (۰/۷۵) بر سبک زندگی دختران نوجوان دارد.

لاگ^۶ و همکارانش (۲۰۱۵) به بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و سبک زندگی سالم در بزرگسالان برزیلی پرداخته‌اند. یافته‌های آن‌ها نشان می‌دهد کسانی که از میزان سرمایه اجتماعی بالایی برخوردارند از سبک زندگی سالمی برخوردارند و میزان تعداد رفتارهای خطرناک شایع آن‌ها نیز کمتر است.

فانگ^۷ و همکارانش (۲۰۱۷) در پژوهشی به مطالعه رابطه سرمایه اجتماعی و پایبندی به سبک زندگی سالم (فعالیت بدنی و تغذیه) در بیماران مبتلا به بیماری عروق کرونر قلب

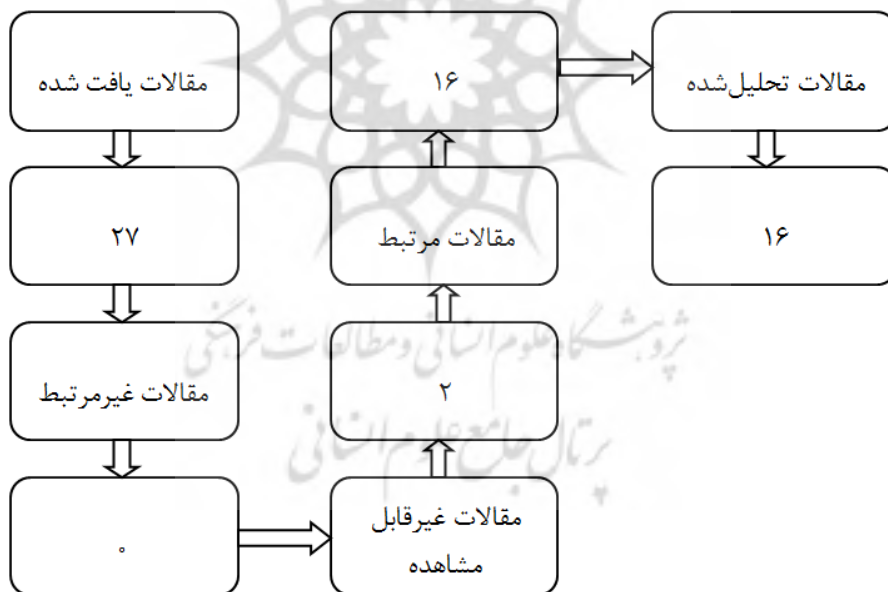
پرداخته‌اند. یافته‌های آن‌ها نشان می‌دهد که بین سرمایه اجتماعی و ابعاد آن (شبکه اجتماعی، حمایت اجتماعی، مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی و حس تعلق) با سبک زندگی سالم و ابعاد همبستگی معنادار مستقیمی در حد متوسط وجود دارد.

اتری^۸ و همکارانش (۲۰۱۸) در پژوهشی به مطالعه رابطه بین سرمایه اجتماعی و سبک زندگی در افراد سالمند پرداخته‌اند. یافته‌های آن‌ها نشان داد که سرمایه اجتماعی و ابعاد آن (اعتماد، امنیت، مشارکت، ارزش زندگی) با سبک زندگی همبستگی معنادار مستقیمی دارند.

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر، فراتحلیل است. فراتحلیل دربرگیرنده یک‌سری از روش‌های آماری است که برای تلفیق یافته‌های کمی از پژوهش‌های مختلف، برای تولید دانشی جدید در زمینه‌ای خاص است (لیپسی و ویلسون، ۲۰۰۱). لذا، از روش فراتحلیل در زمینه‌هایی از یک موضوع که انباشت دانشی زیادی رخ داده، بهره گرفته می‌شود تا اثر مجموعه‌ای از عوامل بر یک مورد خاص در تعدادی از پژوهش‌ها به دست آید (لیتل و همکاران، ۲۰۰۸). در روش فراتحلیل، ادبیات یک موضوع مورد مرور نظام‌مند قرار می‌گیرد تا بر اساس پژوهش‌های قبلی، تأثیر یک مفهوم بر روی مفهوم دیگر مشخص شود. در واقع، فراتحلیل نوعی مرور ادبیات یک موضوع است که در آن برای خلاصه‌سازی نتایج تحقیقات گذشته که در خصوص مسئله واحدی صورت گرفته است، از روش‌ها یا آزمون‌های کمی بهره گرفته می‌شود (نوغانی و میرمحمدتبار، ۱۳۹۶). روش کار در فراتحلیل بدین گونه است که اول موضوع یا مسئله مورد بررسی را انتخاب می‌کنیم. سپس موضوع تدوین شده و پژوهش‌هایی گردآوری می‌شوند که با موضوع ارتباط دارند و همه آن‌ها فرضیه واحدی را بررسی نموده‌اند. داده‌های پژوهش‌ها استخراج و کدگذاری می‌شوند و سپس آماره‌ها، میانگین و سایر اطلاعات آماری به اندازه اثر تبدیل می‌شوند. اندازه اثر، نحوه و شدت تأثیرگذاری یک متغیر بر متغیر دیگر را مشخص می‌کند. نخست اندازه اثر هر پژوهش محاسبه می‌شود و در مرحله بعد اندازه اثر تحقیقات باهم مورد مقایسه قرار می‌گیرند و در نهایت اندازه اثر کل محاسبه می‌شود (برون‌استین و همکاران، ۲۰۰۹). در مرحله آخر، اندازه اثرها باهم ترکیب می‌شوند و اندازه اثرهای ترکیب شده، تفسیر می‌شود.

در پژوهش حاضر، نخست با استفاده از روش مرور سیستماتیک مقالات حوزه رابطه سرمایه اجتماعی با سبک زندگی مورد بررسی قرار می‌گیرند. در مرور سیستماتیک به مسائلی از قبیل وجود یا عدم وجود چهارچوب نظری، مؤلفه‌های استفاده‌شده برای اندازه‌گیری متغیرها، نوع پرسشنامه‌ها، گزارش روایی و پایایی، نوع روایی به‌کاررفته، سطح راهکارهای ارائه‌شده پرداخته شده است. پس از مرور سیستماتیک، به محاسبه اندازه اثر هر یک از تحقیقات پرداخته شد. جامعه آماری این بررسی، همه مقالات با موضوع رابطه سرمایه اجتماعی با سبک زندگی در ایران است که در مجلات معتبر از سال ۱۳۹۰ تا سال ۱۴۰۰ انجام شده است. شرط گزینش مقالات هم پرداختن به موضوع رابطه سرمایه اجتماعی با سبک زندگی در فرضیه‌های تحقیقات است. در نهایت، ۱۶ تحقیق مرتبط با موضوع از مجلات و سایر منابع دیگر انتخاب و مورد تحلیل قرار گرفتند.

شکل ۱. فرایند انتخاب مطالعات در فراتحلیل

پس از کدگذاری اطلاعات گردآوری شده، از نرم‌افزار فراتحلیل جامع برای محاسبه اندازه بهره گرفته شد. روش کار بدین صورت بود که آزمون‌های آماری استفاده شده در فرضیه‌ها از طریق فرمول‌های ارائه شده توسط وولف^۹ تبدیل به اندازه اثر شدند و سپس با ترکیب این اندازه‌ها به شیوه هانتز و اشمیت^{۱۰} مورد تحلیل قرار گرفتند. همچنین برای تفسیر اندازه اثر از جدول کوهن^{۱۱} (۲۰۱۳) استفاده شده است (طبق جدول ۱).

جدول ۱. جدول پراکنندگی طبقات اندازه اثر بر اساس آماره‌های محاسبه شده

مقدار d	مقدار r	تفسیر اندازه اثر
کمتر از ۰/۵	کمتر از ۰/۳	اندازه اثر ضعیف
از ۰/۵ تا ۰/۸	از ۰/۳ تا ۰/۵	اندازه اثر متوسط
۰/۸ و بیشتر	۰/۵ و بیشتر	اندازه اثر قوی

یافته‌های پژوهش

الف) مرور نظام‌مند یافته‌ها

جدول ۲، تعداد و درصد ابعاد یا مؤلفه‌های استفاده شده برای سنجش سرمایه اجتماعی و سبک زندگی را نشان می‌دهد. مطابق نتایج این جدول، اعتماد اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی رسمی و غیررسمی (روابط اجتماعی) و مشارکت اجتماعی بیش‌ترین مؤلفه‌های به‌کاررفته در سنجش سرمایه اجتماعی هستند. در متغیر سبک زندگی که با خیل عظیمی از مؤلفه‌ها برای سنجش این متغیر روبه‌رو هستیم، سبک زندگی سلامت‌محور، فعالیت‌های فراغتی، مدیریت بدن، مصرف مادی و فرهنگی و سبک زندگی دینی یا اسلامی، بیش‌ترین مؤلفه‌های به کار گرفته شده برای اندازه‌گیری سبک زندگی هستند.

جدول ۲. تعداد و درصد مؤلفه‌های مورد استفاده برای سنجش سرمایه اجتماعی و سبک زندگی

متغیر	ابعاد یا مؤلفه‌های مورد سنجش	تعداد	درصد
سرمایه اجتماعی	اعتماد اجتماعی	۹	۲۶/۴۷
	شبکه‌های اجتماعی رسمی و غیررسمی	۹	۲۶/۴۷
	مشارکت اجتماعی	۸	۲۳/۵۲
	هنجارهای جمعی و فردی	۴	۱۱/۷۶
	انسجام اجتماعی	۲	۵/۸۸
	محیط‌های اجتماعی	۱	۲/۹۴
	شناختی، ساختاری و ارتباطی	۱	۲/۹۴
	کل مؤلفه‌ها یا ابعاد	۳۴	۱۰۰
سبک زندگی	سبک زندگی سلامت محور	۶	۱۸/۱۸
	فعالیت‌های فراغتی	۶	۱۸/۱۸
	مدیریت بدن	۵	۱۵/۱۵
	مصرف مادی و فرهنگی و متظاهرانه	۴	۱۲/۱۲
	سبک زندگی دینی یا اسلامی	۴	۱۲/۱۲
	مصرف رسانه‌ای	۱	۳/۰۳
	سلامت	۱	۳/۰۳
	ورزش کردن	۱	۳/۰۳
	احساسات خوشایند	۱	۳/۰۳
	سبک زندگی محیط زیستی	۱	۳/۰۳
	خانواده محوری	۱	۳/۰۳
	باورهای سنتی و فرهنگی	۱	۳/۰۳
	دین‌داری	۱	۳/۰۳
	کل مؤلفه‌ها یا ابعاد	۳۳	۱۰۰

جدول ۳ نظریه‌ها یا رویکردهای نظری و چهارچوب‌های نظری مورد استفاده در خصوص سرمایه اجتماعی و سبک زندگی را نشان می‌دهد. اطلاعات این جدول بیانگر آن است که پژوهشگران از نظریات یکسان و محدودی در بررسی مفاهیم سرمایه اجتماعی و سبک زندگی استفاده کرده‌اند و در چهارچوب‌های نظری استفاده شده فقط از نظریه‌های بوردیو و گیدنز برای بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و سبک زندگی استفاده شده است.

جدول ۳. رویکردهای نظری مورد استفاده برای بررسی سرمایه اجتماعی و سبک زندگی

نظریه‌ها و چهارچوب نظری	نظریه پرداز
رویکردهای نظری مرور شده سرمایه اجتماعی	بوردیو، پاتنام، کلمن، فوکویاما، ناهاپیت و گوشال
رویکردهای نظری مرور شده سبک زندگی	بوردیو، گیدنز، زیمل، ویلن، ویر، کاکرهام، چانی
چهارچوب‌های نظری مورد استفاده	بوردیو، گیدنز

جدول ۴ بیانگر وجود یا عدم وجود چهارچوب نظری در تحقیقات مرور شده در زمینه رابطه سرمایه اجتماعی با سبک است. بر اساس اطلاعات اسن جدول، ۶۲/۵۰ درصد (۱۰ مورد) از مطالعات مورد بررسی در این زمینه دارای چهارچوب نظری می‌باشند و ۳۷/۵۰ درصد (۶ مورد) نیز فاقد چهارچوب نظری هستند.

جدول ۴. توزیع فراوانی و درصدی پژوهش‌ها بر حسب داشتن یا نداشتن چهارچوب نظری

درصد	تعداد	
۶۲/۵۰	۱۰	وجود چهارچوب نظری
۳۷/۵۰	۶	عدم وجود چهارچوب نظری
۱۰۰	۱۶	جمع کل

اطلاعات جدول شماره ۵ بیانگر آن است که از لحاظ جامعه آماری، ۲۵ درصد از تحقیقات مرور شده در زمینه رابطه سرمایه اجتماعی با سبک زندگی روی شهروندان صورت گرفته است. زنان با ۱۸/۷۵ درصد، جوانان با ۱۸/۷۵ درصد، سالمندان با ۱۲/۵۰ درصد در رتبه‌های بعدی قرار دارند. دانشجویان، ورزشکاران، بیماران و کارمندان نیز هر کدام با ۶/۲۵ درصد در رتبه‌های بعد قرار گرفته‌اند.

جدول ۵. توزیع فراوانی و درصدی بر حسب جامعه مورد بررسی

جامعه آماری	فراوانی	درصد
شهروندان	۴	۲۵
زنان	۳	۱۸/۷۵
جوانان	۳	۱۸/۷۵
سالمندان	۲	۱۲/۵۰
دانشجویان	۱	۶/۲۵
ورزشکاران	۱	۶/۲۵
بیماران	۱	۶/۲۵
کارمندان	۱	۶/۲۵
جمع کل	۱۶	۱۰۰

از منظر شیوه‌های سنجش یا اندازه‌گیری و اعتبار و پایایی ابزار پژوهش، اطلاعات جدول شماره ۶ بیانگر آن است که از تحقیقات مرور شده در زمینه ارتباط سرمایه اجتماعی و سبک زندگی، ۷۵ درصد این تحقیقات از پرسشنامه‌های محقق ساخته، ۱۸/۷۵ درصد از مقیاس استاندارد و ۶/۲۵ درصد نیز از پرسشنامه‌های ترکیبی (محقق ساخته و استاندارد) برای سنجش متغیرهای سرمایه اجتماعی و سبک زندگی استفاده کرده‌اند. همچنین، ۴۳/۷۵ درصد از تحقیقات مرور شده، از اعتبار صوری برای تأمین اعتبار متغیرهای سرمایه اجتماعی و سبک زندگی استفاده کرده‌اند که این مقدار دارای بیش‌ترین میزان است. بعدازآن، اعتبار سازه‌ای با ۳۷/۵۰ درصد دارای بیش‌ترین میزان است و ۱۸/۷۵ درصد از آن‌ها نیز اعتبار متغیرهای تحقیق را گزارش نکرده‌اند. علاوه بر این، از منظر پایایی ابزار سنجش، ۷۵ درصد از تحقیقات، پایایی ابزار سنجش را گزارش کرده‌اند و ۲۵ درصد نیز گزارش نکرده‌اند.

جدول ۶. تعداد و درصد میزان شیوه‌های سنجش، اعتبار و پایایی ابزار پژوهش

درصد از ۱۶ مقاله	تعداد		
۱۸/۷۵	۳	استاندارد	پرسشنامه
۷۵	۱۲	محقق ساخته	
۶/۲۵	۱	ترکیبی	
۴۳/۷۵	۷	صوری	اعتبار
۳۷/۵۰	۶	سازه‌ای	
۱۸/۷۵	۳	عدم گزارش	
۷۵	۱۲	گزارش پایایی	پایایی
۲۵	۴	عدم گزارش	

جدول ۷ سطوح (خرد، میانی، کلان) راهکارهای ارائه شده در تحقیقات مرور شده در زمینه ارتباط سرمایه اجتماعی و سبک زندگی را نشان می‌دهد. در این خصوص، ۲۵ پیشنهاد توسط نویسندگان مقالات ارائه شده است که از این تعداد ۶۴ درصد در سطح کلان، ۲۴ درصد در سطح میانی و ۱۲ درصد در سطح خرد ارائه شده‌اند. در مجموع، اکثر راهکارها برگرفته از یافته‌های پژوهش‌ها نیستند و ارتباط شفاف و منطقی‌ای میان آن‌ها وجود ندارد. اکثر راهکارهای طرح شده ارتباطی با اهداف پژوهش ندارند و به شکل غیر کاربردی ارائه شده‌اند.

جدول ۷. توزیع فراوانی و درصدی راهکارهای ارائه شده در پژوهش‌های مورد بررسی

سطح راهکارها	فراوانی	درصد	نمونه
کلان	۱۶	۶۴	- تحول در ساختارها و نگرش حکومت به حوزه خصوصی و سبک زندگی - حرکت به سمت دولت رفاهی با کاهش هزینه‌ها
میانی	۶	۲۴	- آموزش و مشاوره خانواده در زمینه نحوه تعامل با فرزندان - برگزاری سینمار و نصب پوسترهای سلامت محور در دانشگاه
خرد	۳	۱۲	- فراهم نمودن زمینه فعالیت و مشارکت دانش آموزان دختر در برنامه‌ها و رویدادهای ملی در مدرسه - افزایش پایبندی جوانان به دین و خانواده محوری
کل	۲۵	۱۰۰	

ب) یافته‌های استنباطی: محاسبه اندازه اثر

پیش از محاسبه اندازه اثر نهایی، نخست، پیش فرض‌های فراتحلیل در مورد همگنی این پژوهش‌ها و سوگیری در انتشار مورد بررسی قرار گرفت. برای بررسی همگنی پژوهش‌های مورد نظر، به منظور گزینش مدل مناسب برای برآورد اندازه اثر نهایی از آزمون Q بهره گرفته شده است که نتایج آن در جدول ۸ قابل ملاحظه است. با توجه به این که مقدار Q حاصل از آزمون (۲۸۲/۷۸۰) که با درجه آزادی ۱۵ در سطح ($001/0p <$) معنادار است، می‌توان گفت که با اطمینان بسیار بالا، فرضیه ناهمگن بودن پژوهش‌های مورد بررسی، تأیید و فرضیه صفر یعنی همگنی این پژوهش‌ها رد می‌شود. با توجه به این که آزمون Q نسبت به تعداد اندازه اثرها حساس بوده و با افزایش شمار اندازه اثرها، توانایی آزمون برای پذیرش ناهمگنی افزایش پیدا می‌کند، آماره دیگری به نام مجذور I نیز در این آزمون به کار برده می‌شود. دامنه مقدار I از ۰ تا ۱۰۰ تغییر می‌کند. هر چه مقدار آماره به ۱۰۰ نزدیک‌تر باشد، نشان‌دهنده این است که میان اندازه اثرها ناهمگنی بیشتری وجود دارد. حال با توجه به این که مقدار مجذور I که در جدول ۷ آمده است، می‌توان گفت که نزدیک به ۹۷ درصد از تفاوت‌های موجود میان اندازه اثرها یا نتایج حاصل از پژوهش‌ها، ناشی از ناهمگون بودن آن‌ها است. بنابراین ضروری است برای دستیابی به اندازه اثر نهایی در میان تحقیقات مدنظر از مدل اثرات تصادفی بهره گرفته شود.

جدول ۸. نتایج آزمون همگنی پژوهش‌های مورد بررسی

شاخص آماری	مقدار Q	درجه آزادی	سطح معناداری	مجذور I
نتیجه	۲۸۲/۷۸۰	۱۵	۰/۰۰۱	۹۶/۹۴

یکی دیگر از پیش فرض‌هایی که در فراتحلیل انجام می‌شود، بررسی سوگیری انتشار است. برای این که فراتحلیل بتواند یک اندازه اثر ترکیبی عاری از خطا برآورد کند، باید به همه مطالعاتی که در خصوص ارتباط سرمایه اجتماعی و سبک زندگی در داخل کشور انجام شده، دسترسی داشته باشد و بتواند آن‌ها را ارزیابی کند. عدم بررسی تمامی این مطالعات و همچنین بروز برخی دیگر از خطاهای خاص، می‌تواند منجر به پدید آمدن مسئله‌ای شود که به آن خطای انتشار می‌گویند. برای بررسی فرض نبود سوگیری انتشار در فراتحلیل، آزمون همبستگی رتبه‌ای بگ و مزومدار^{۱۲} و N ایمن از خطا به کار گرفته می‌شود (نیازی و همکاران،

۱۳۹۶). در جدول نتیجه آزمون همبستگی رتبه‌ای بگ و مزومدار نشان داده شده است. فرض صفر در این آزمون نشانگر عدم وجود خطای انتشار و فرض یک نشانگر وجود خطای سوگیری است. اگر سطح معناداری آزمون بگ و مزومدار بیشتر از ۰/۰۵ باشد، فرض یک رد می‌شود. در پژوهش حاضر نیز با توجه به سطح معناداری به دست آمده برای این آزمون که بیشتر از ۰/۰۵ است، می‌توان حکم بر عدم وجود سوگیری انتشار داد.

جدول ۹. نتایج حاصل از آزمون همبستگی رتبه‌ای بگ و مزومدار

سطح معناداری		Z-Value	مقدار ضریب همبستگی	شاخص آماری
یک دامنه	دو دامنه			
۰/۱۹۱	۰/۲۹۲	۱/۴۲	۰/۳۲	نتیجه

آزمون N ایمن از خطای روزنتال نیز تعداد مطالعات بیانگر فرضیه صفر را پیشنهاد می‌دهد که باید به تحلیل اضافه شود تا معنادار نبودن آماری اثر کلی به دست آید (نیازی و همکاران، ۱۳۹۷). نتایج حاصل از این روش نشان می‌دهد که باید ۴۹۵ مطالعه دیگر صورت گیرد تا مقدار P دوسویه ترکیب شده از ۰/۰۵ بالاتر نرود و فقط در این حالت است که در نتایج نهایی محاسبات و تحلیل‌ها خطا به وجود می‌آید. این نتیجه، دقت و درستی بالای اطلاعات و نتایج به دست آمده از این پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول ۱۰. نتایج حاصل از محاسبه آزمون N ایمن از خطا

مقدار	شاخص
۱۸/۰۰۸	مقدار Z برای مطالعات مشاهده شده
۰/۰۰۰	مقدار P برای مطالعات مشاهده شده
۰/۰۵۰	آلفا
۲	باقی مانده
۱/۹۷۱	Z برای آلفا
۱۶	تعداد مطالعات مشاهده شده
۴۹۵	تعداد مطالعات گم شده‌ای که مقدار P را به آلفا می‌رساند

پس از بررسی پیش فرض‌های فراتحلیل و تأیید استفاده از الگوی اثر تصادفی، اطلاعات جدول ۱۱ بیانگر آن است که اندازه اثر سرمایه اجتماعی بر سبک زندگی سلامت محور (۰/۳۹)، بر سبک زندگی اسلامی (۰/۳۷) و بر سبک زندگی کل (۰/۴۶) است. با استفاده از معیار کوهن (مراجعه شود به جدول ۱) می‌توان گفت که در کل؛ سرمایه اجتماعی در حد متوسط بر سبک زندگی سلامت محور، اسلامی و سبک زندگی کل اثرگذار است.

جدول ۱۱. نتایج حاصل از اندازه اثر مطالعات مرور شده

P-Value	Z-Value	اندازه اثر (r)	تعداد مطالعات	متغیرها
۰/۰۰۰	۸/۲۲۱	۰/۳۹	۶	تأثیر سرمایه اجتماعی بر سبک زندگی سلامت محور
۰/۰۰۱	۷/۸۹۱	۰/۳۷	۴	تأثیر سرمایه اجتماعی بر سبک زندگی اسلامی
۰/۰۰۰	۹/۷۹۸	۰/۴۶	۱۶	تأثیر سرمایه اجتماعی بر سبک زندگی کل

نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش حاضر در بخش مرور نظام‌مند بیانگر آن است که برای سنجش رابطه سرمایه اجتماعی با سبک زندگی، از مؤلفه‌های متعددی برای اندازه‌گیری این مفاهیم استفاده شده است. این در حالی است که در برخی پژوهش‌ها از چهار بعد، در برخی از شش بعد و در برخی دیگر از ده بعد برای سنجش سبک زندگی بهره گرفته شده است. اما در خصوص نحوه سنجش متغیر سرمایه اجتماعی اتفاق نظر بیشتری جود دارد و این متغیر عمدتاً با ابعاد اعتماد اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی رسمی و غیررسمی و مشارکت اجتماعی سنجیده شده است. مهم‌ترین دلیل این نابسامانی (استفاده از ابعاد متعدد برای سنجش سبک زندگی)، استفاده محققان از پرسشنامه‌های محقق ساخته است. به طوری که؛ ۷۵ درصد تحقیقات صورت گرفته در زمینه تأثیر سرمایه اجتماعی بر سبک زندگی از پرسشنامه‌های محقق ساخته برای سنجش سرمایه اجتماعی و سبک زندگی استفاده نموده‌اند. علاوه بر این، در سنجش متغیر سبک زندگی از مؤلفه‌هایی که خودشان یک متغیر کلی و مجزا از سبک زندگی (همچون دین‌داری، خانواده گرایی، باورهای سنتی و فرهنگی، احساسات خوشایند) هستند استفاده شده است. درواقع، پراکنده بودن، مسنجم نبودن و عدم تطابق شاخص‌های اندازه‌گیری سبک

زندگی با مفهوم‌سازی ارائه‌شده یکی از چشمگیرترین ضعف‌های مطالعات صورت گرفته در این حوزه است. استفاده از ابعاد مختلف و متعدد برای سنجش مفاهیم سرمایه اجتماعی و سبک زندگی یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در تعارض و تناقض بین یافته‌های پژوهش‌های مرور شده در خصوص ارتباط سرمایه اجتماعی با سبک زندگی نیز هست. بنابراین، برای سنجش دقیق مفهوم سبک زندگی لازم است با در نظر گرفتن ابعاد و مؤلفه‌های متعدد این مفهوم، مقیاس‌های استاندارد طراحی و ساخته شود. در واقع، از آنجایی که توجه هم‌زمان به مقیدات فرهنگی و ویژگی‌های جهانی، پیش‌فرض‌های انجام یک مطالعه در خصوص سبک زندگی است، به نظر می‌رسد ساخت مقیاس‌های استاندارد با تمرکز بر فرهنگ و جامعه ایرانی باید در اولویت قرار گیرد. آگاهی از مبانی جامعه‌شناختی سبک زندگی و استفاده از تفاوت‌های مطرح در این رویکردها برای ساخت مقیاس‌های دقیق و جامع، نیازی است که کمتر مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. برای ساخت مقیاس یا پرسشنامه سبک زندگی، پیش از مرور پژوهش‌های انجام‌شده و استفاده از چهارچوب‌های تحقیقی تکراری، باید به شناسایی گونه‌ها و الگوهای جامعه‌شناختی سبک زندگی مراجعه شود، تا شرایط ساخت الگوهای جدید و مناسب فراهم شود.

عدم وجود چهارچوب نظری مشخص که طریقه استخراج فرضیه‌ها و نحوه ارتباط سرمایه اجتماعی با سبک زندگی را مشخص کند، یکی دیگر از نکات ضعف پژوهش‌های صورت گرفته در حوزه موضوع پژوهش است. این در حالی است که پژوهش‌هایی که با روش کمی صورت می‌گیرند و هدف آن‌ها نظریه‌آزمایی است، حتماً باید چهارچوب نظری داشته باشند. این مطلب با توجه به پیمایشی بودن کار، یک ضعف عمده به شمار می‌رود و اساس استخراج فرضیه‌ها و اعتبار آن‌ها را زیر سؤال می‌برد.

از منظر اعتبار و پایایی ابزار سنجش مفاهیم سرمایه اجتماعی و سبک زندگی، ۴۳/۷۵ درصد از تحقیقات مرور شده در این حوزه، از اعتبار صوری برای تأمین اعتبار این متغیرها استفاده کرده‌اند. این در حالی است که اعتبار صوری نمی‌تواند نوعی اعتبار باشد، بلکه تنها یک ویژگی آزمون یا پرسشنامه است که در پاره‌ای مواقع وجود آن مفید به نظر می‌رسد. ثراندایک و هیگن^{۱۳} در رد اهمیت اعتبار صوری گفته‌اند: در واقع آنچه تعیین می‌کند یک مقیاس چه چیزی را اندازه می‌گیرد تکالیفی است که به وسیله سؤال‌های آزمون یا گویه‌های

یک مقیاس معرفی می‌شوند، و کسی که بخواهد قدرت پیش‌بینی یک مقیاس را تعیین کند باید گویه‌های مقیاس را به دقت بررسی نماید، و برای این منظور، ما به صورت ظاهر آزمون (اعتبار صوری) چندان اعتنایی نمی‌کنیم (سیف، ۱۳۹۹). همچنین برخی از پژوهش‌ها (۱۸/۷۵ درصد) نیز اعتبار پژوهش را گزارش نکرده‌اند. با این حال تعداد کمی از پژوهش‌ها اعتبار سازه‌ای و محتوایی پرسشنامه‌های مورد استفاده برای اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی و سبک زندگی را گزارش کرده‌اند. با توجه به اینکه مقیاس‌های به‌کاررفته برای سنجش رابطه سرمایه اجتماعی با سبک زندگی در کشور، اکثراً محقق ساخته هستند حتماً ضروری است اعتبار این مقیاس‌ها از طریق اعتبار سازه‌ای تأمین شود. این در حالی است که از منظر پایایی ابزار سنجش، مقیاس‌ها یا پرسشنامه‌های طراحی شده در حوزه ارتباط سرمایه اجتماعی با سبک زندگی در حد بسیار مطلوبی هستند. اما لازم به ذکر است که اعتبار مقدم بر پایایی است، یعنی تا پرسشنامه‌ای اعتبارش تأمین نشود نمی‌توان به پایایی به‌دست‌آمده اعتماد کرد.

از منظر پیشنهادهای پژوهش نیز گفتنی است که اکثر پیشنهادها ارائه شده در خصوص رابطه سرمایه اجتماعی با سبک زندگی در سطح کلان یا ملی و سازمانی یا منطقه‌ای هستند. این در حالی است که حجم بسیار کمی از پیشنهادها ارائه شده در سطح خرد یا فردی (۱۲ درصد) هستند. اغلب راهکارهای طرح شده، عملی و کاربردی نیستند و به شکل مبهم ارائه شده‌اند و در بیشتر موارد تناسبی میان راهکارهای ارائه شده با اهداف تحقیق وجود ندارد. همچنین شعارگرایی یا صوری‌گرایی در پیشنهادها ارائه شده به شدت به چشم می‌خورد و عاری از هرگونه عمل‌گرایی هستند. بنابراین لازم است پژوهشگران از شعارگرایی و صوری‌گرایی پرهیز کنند و به جای آن عمل‌گرایی و نظام‌مندی را در اولویت کار قرار دهند. از سوی دیگر، سطح تحلیل اکثر پژوهش‌های صورت گرفته در خصوص ارتباط سرمایه اجتماعی و سبک زندگی، خرد است و با توجه به ریشه‌های ساختاری و کلان هر پدیده اجتماعی ضروری است پژوهش‌های بیشتری با واحد تحلیل میانی یا کلان صورت گیرد.

محاسبه اندازه اثر سرمایه اجتماعی بر سبک زندگی بیانگر آن است که تأثیر سرمایه اجتماعی بر سبک زندگی سلامت محور (۰/۳۹)، بر سبک زندگی اسلامی (۰/۳۷) و بر سبک زندگی کل (۰/۴۶) است. این یافته‌ها بیانگر آن است که سرمایه اجتماعی نقش مهمی در سبک زندگی افراد دارد. این یافته در راستای یافته‌های پژوهش‌های شیردل و همکاران (۱۴۰۰)،

قادری و همکاران (۱۳۹۴)، لاگ و همکارانش (۲۰۱۵)، فانگ و همکارانش (۲۰۱۷)، اتری و همکارانش (۲۰۱۸) است که در مطالعه‌شان نشان دادند بین سرمایه اجتماعی و سبک زندگی همبستگی معنادار مستقیمی وجود دارد. همچنین این یافته در تضاد با برخی از یافته‌های پژوهش‌های زارع و فلاح (۱۳۹۱)، احمدی و همکاران (۱۳۹۵)، میرحسینی و آقاجانی (۱۳۹۷) است که در مطالعه‌شان بین سرمایه اجتماعی و سبک زندگی همبستگی معکوسی گزارش کرده بودند. این یافته‌ها همسو با نظریه بورديو است که سرمایه اجتماعی را مؤلفه‌ای تأثیرگذار بر سبک زندگی می‌داند. به باور وی، سرمایه اجتماعی به مثابه شبکه‌ای از ارتباطات، امانت یا تحفه طبیعی و اجتماعی نیست؛ بلکه برای به دست آوردن آن در طول زمان باید تلاش نمود. به نظر بورديو، سرمایه اجتماعی ثمره نوعی سرمایه‌گذاری فردی و جمعی یا هدف‌مند است که درصدد بازتولید نوعی از روابط اجتماعی است که مشخصاً در کوتاه مدت و بلندمدت قابل استفاده هستند. همچنین، از طریق روابط یا پیوندهایی که از طریق سرمایه اجتماعی فراهم می‌شوند و نیز چگالی و ثبات این پیوندها، روابط اجتماعی بازتولید می‌شوند و فرصت‌هایی را برای افراد مهیا می‌کنند که باعث تنوع سبک زندگی می‌شود. در واقع، به نظر بورديو افراد در میدان اجتماعی از طریق عادت‌واره‌ای که دارند سرمایه‌های مختلفی به دست می‌آورند و بر اساس نوع و میزان این سرمایه‌ها، موقعیت خود را در میدان‌های مختلف تعیین می‌کنند و سبک زندگی خود را انتخاب می‌کنند. در واقع، مطابق با نظر بورديو تنها نابرابری‌های اقتصادی باعث قرار گرفتن اشخاص در جایگاه‌ها و مراتب اجتماعی نیستند و همراه با نابرابری‌های اقتصادی از طریق تملک سرمایه‌های مختلف؛ انواع نابرابری‌های دیگری به وجود می‌آید. لذا می‌توان بیان کرد که سبک زندگی افراد و میزان سرمایه آن‌ها، باعث قرار گرفتن آن‌ها در موقعیت‌های خاص اجتماعی می‌شود و سبک‌های زندگی متنوع را به وجود می‌آورد.

با توجه به یافته‌های پژوهش، پیشنهاد‌های زیر برای پژوهشگران و پژوهش‌های آینده در زمینه سرمایه اجتماعی و سبک زندگی ارائه می‌شوند:

- مطالعه مسئله پژوهش (رابطه سرمایه اجتماعی با سبک زندگی) در بین سایر گروه‌ها و اقشار جامعه همچون روستاییان، دانش‌آموزان و...؛
- ساخت‌های پرسشنامه‌های استاندارد که اعتبار محتوایی و سازه‌ای و پایایی آن‌ها تأیید شده برای سنجش سرمایه اجتماعی و سبک زندگی؛

- بایستی سعی نمود فرضیه‌های پژوهش‌ها از چهارچوب نظری مشخصی استخراج شوند و ضروری است محققان به طرح چهارچوب نظری بپردازند و از کلی‌گویی خودداری کنند.

- پرهیز از شعارگرایی و صوری‌گرایی در پیشنهادهای پژوهش و ارائه پیشنهادهای عملی و کاربردی در حوزه سرمایه اجتماعی و سبک زندگی؛

پی‌نوشت

1. Portes
2. Chaney
3. Peterson
4. Leslie
5. Bourdieu
6. Loch
7. Fang
8. Atri
9. Wolf
10. Haunter & Schmite
11. Cohen
12. Begg and Mazumdar rank correlation
13. Thorndike & Hagen

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

کتاب‌نامه

۱. احمدی، یعقوب؛ محمدزاده، حسین و علی رمائی، سیمین (۱۳۹۵). «رابطه انواع سرمایه و سبک زندگی سلامت‌محور در زنان شهر سنندج»، *رفاه اجتماعی*، ۱۶(۶۱): ۱۲۳-۱۵۹.
۲. بوردیو، پیر (۱۳۹۰). *تمایز: نقد اجتماعی قضاوت‌های ذوقی*، ترجمه حسن چاوشیان، تهران: ثالث.
۳. ---، --- (۱۳۹۹). *نظریه کنش (دلایل عملی و انتخاب عقلانی)*، ترجمه مرتضی مردیپا، تهران: نقش و نگار.
۴. رسول‌زاده اقدم، صمد، افشار، سیمین، عدلی‌پور، صمد و میرمحمدتبار، سید احمد (۱۳۹۵/ب). «تحلیل رابطه بین سرمایه اجتماعی و سبک زندگی با گرایش به فرزندآوری (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه شهید مدنی آذربایجان)»، *راهبرد اجتماعی فرهنگی*، ۵(۲۰): ۱۳۵-۱۰۷.
۵. رسول‌زاده اقدم، صمد؛ عدلی‌پور، صمد و کوهی، خدیجه (۱۳۹۵). «تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی با هویت بازنایشانه (مورد مطالعه: دانشجویان کارشناسی دانشگاه شهید مدنی آذربایجان)»، *توسعه اجتماعی*، ۱۱(۲): ۹۵-۱۲۲.
۶. رسول‌زاده اقدم، صمد؛ عدلی‌پور، صمد؛ میرمحمدتبار، سید احمد و افشار، سیمین (۱۳۹۴). «تحلیل نقش رسانه‌های اجتماعی در گرایش به سبک زندگی نوین در بین جوانان ایرانی، پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر»، ۴(۶): ۳۳-۶۰.
۷. رضوی‌زاده، نورالدین (۱۳۸۶). *بررسی تأثیر مصرف رسانه‌ها بر سبک زندگی ساکنان تهران*، تهران: انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۸. زارع، بیژن و فلاح، مهدی (۱۳۹۱). *بررسی سبک زندگی جوانان در شهر تهران و عوامل مؤثر بر آن*، تحقیقات فرهنگی، ۵(۴): ۱۰۵-۷۵.
۹. زاهدی، محمدجواد؛ شیبانی، ملیحه؛ علی‌پور، پروین (۱۳۸۸). *رابطه سرمایه اجتماعی با رفاه اجتماعی*، *رفاه اجتماعی*، ۹(۳۲): ۱۰۹-۱۳۰.
۱۰. سیف، علی‌اکبر (۱۳۹۹). *اندازه‌گیری، سنجش و ارزشیابی آموزشی*، تهران: دوران.
۱۱. شیردل، الهام؛ حامی کارگر، فاطمه و انجم شعاع، فاطمه (۱۴۰۰). «رابطه بین سرمایه اجتماعی و سبک زندگی با هویت ملی در دختران نوجوان شهرستان کرمان»، *مطالعات ملی*، ۲۲(۲): ۸۷-۶۹.
۱۲. عبداللهی، محمد؛ موسوی، میرطاهر (۱۳۸۶). «سرمایه اجتماعی در ایران؛ وضعیت موجود، دورنمای آینده و امکان‌شناسی گذار»، *رفاه اجتماعی*، ۶(۲۵): ۱۹۵-۲۳۳.
۱۳. عبدالله‌پور، جمال؛ احمدی، محمدعزیز؛ سعیدیان، مرتضی و حاتمی، هدایت (۱۳۹۸). «عوامل مؤثر بر گزینش سبک زندگی در چارچوب نظام ارزشی اسلامی-ایرانی در میان جوانان (مورد مطالعه: جوانان شهر کرمانشاه)»، *پژوهشنامه سبک زندگی*، ۵(۸): ۸۹-۱۱۳.

۱۴. عدلی‌پور، صمد؛ بنیاد، لیلی و بردیافر، نیما (۱۳۹۴). «تحلیل رابطه سبک زندگی با هویت فرهنگی جوانان شهر تبریز»، *مطالعات ملی*، ۱۶ (۴): ۹۳-۱۱۴.
۱۵. فاضلی، محمد (۱۳۸۲). *مصرف و سبک زندگی*، تهران: صبح صادق.
۱۶. فوکویاما، فرانسیس (۱۳۸۶). *پایان نظم: سرمایه اجتماعی و حفظ آن*، ترجمه غلامعباس توسلی، تهران: حکایت قلم نوین.
۱۷. قادری، مهدی؛ ملکی، امیر و حق‌جو، مجید (۱۳۹۴). «نقش سرمایه اجتماعی در ارتقاء سبک زندگی سالم میان افراد مبتلا به بیماری عروق کرونر»، *نشریه پرستاری قلب و عروق*، ۴ (۲): ۳۴-۲۴.
۱۸. کسل، فیلیپ (۱۳۸۷). *چکیده آثار آنتونی گیدنز*، ترجمه حسن چاوشیان، تهران: ققنوس.
۱۹. گیدنز، آنتونی (۱۳۹۸). *تجدد و تشخیص*، ترجمه ناصر موفقیان، تهران: نی.
۲۰. گیدنز، آنتونی و بردسال، کارن (۱۳۹۷). *جامعه‌شناسی*، ترجمه حسن چاوشیان، تهران: نی.
۲۱. موسی‌زاده، سمیه و علیزاده اقدم، محمدباقر (۱۳۹۵). «بررسی رابطه بین سبک زندگی سلامت‌محور و سرمایه‌های اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه تبریز»، *مطالعات جامعه‌شناسی*، ۸ (۳۰): ۹۳-۸۱.
۲۲. میرحسینی، پیدا و آقاجانی، حسین (۱۳۹۷). «بررسی جامعه‌شناختی سبک زندگی و رابطه آن با سرمایه اجتماعی (نمونه مورد مطالعه: زنان شهر قزوین)»، *علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر*، ۱۲ (۲): ۲۴۶-۲۱۳.
۲۳. ناطق‌پور، محمدجواد، فیروزآبادی، سید احمد (۱۳۸۵). «شکل‌گیری سرمایه اجتماعی و فراتحلیل عوامل مؤثر بر آن»، *نامه علوم اجتماعی*، ۲۸ (۲): ۱۹۰-۱۶۰.
۲۴. نوروزی، فیض‌الله و پت رامی، آذر (۱۳۹۵). «بررسی سبک زندگی دانشجویان دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن»، *رفاه اجتماعی*، ۱۶ (۵۹): ۲۷۷-۲۲۵.
۲۵. نوغانی، محسن، میرمحمدتبار، سید احمد (۱۳۹۶). *فراتحلیل: مبانی و کاربردها*، انتشارات دانشگاهی.
۲۶. نیازی، محسن؛ افرا، هادی؛ نژادی، اعظم و سخایی، ایوب (۱۳۹۷). «فراتحلیل رابطه سرمایه فرهنگی و سبک زندگی، جامعه‌شناسی کاربردی»، ۲۹ (۷۲): ۲۰-۱.
۲۷. نیازی، محسن؛ یعقوبی، داریوش؛ سخایی، ایوب و حسینی‌زاده آزانی، سید سعید (۱۳۹۶). «فراتحلیل تأثیر سرمایه اجتماعی بر سلامت روان»، *راهبرد اجتماعی فرهنگی*، ۶ (۲۵): ۱۴۱-۱۷۶.
۲۸. داداهیر، ابوعلی و هانی ساداتی، سید محمد (۱۳۹۰). *سلامت در زندگی اجتماعی - فرهنگی شهر، معاونت امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران*، اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی، تهران: انتشارات جامعه و فرهنگ.
29. Atri, S. B., Hagh, M. H. S., Jafarabadi, M. A., Feizi, A., & Ahmadi, Z. (2018). Relationship between social capital and lifestyle among older adults. *Educational Gerontology*, 44(9), 562-571.
30. Borenstein, M., Hedges, L. V., Higgins, J. P., & Rothstein, H. R. (2009). *Introduction to meta-analysis*. John Wiley & Sons.

31. Bourdieu, P. (1984). *Distinction: a social critique of the judgement of taste*. Cambridge, Mass. Harvard University Press.
32. Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital, in J. Richardson (ed.) *Handbook of Theory and Research for Sociology of Education*, New York: Greenwood Press.
33. Chaney, D. (1996). *Lifestyle*. London: Routledge.
34. Cohen, J. (2013). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. Academic press.
35. Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American journal of sociology*, 94, S95-S120.
36. Coleman, J. S. (1994). *Foundations of social theory*. Harvard university press.
37. Fang, J., Wang, J. W., Li, J., Li, H., & Shao, C. (2017). The correlates of social capital and adherence to healthy lifestyle in patients with coronary heart disease. *Patient preference and adherence*, 11, 1701.
38. Leslie, Gerald, Larson, Richar & Gorman, Benjamin (1994). *Introductory Sociology*, Oxford Press.
39. Lipsey, M. W., & Wilson, D. B. (2001). *Practical meta-analysis*. Thousand Oaks, CA: Sage.
40. Littell, J. H., Corcoran, J., & Pillai, V. (2008). *Systematic reviews and meta-analysis*. Oxford University Press.
41. Loch, M. R., Souza, R. K. T. D., Mesas, A. E., Martinez-Gómez, D., & Rodríguez-Artalejo, F. (2015). Relationship between social capital indicators and lifestyle in Brazilian adults. *Cadernos de Saúde Pública*, 31, 1636-1647.
42. Memar, S., Adlipour, S., & Khosravi, E. (2013). Sociological Analysis of the Relation Between the Uses of Virtual Social Networks and Life Style of the Young (Case Study of Facebook and the Young of Isfahan). *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 4(6), 469.
43. Peterson, R. A. (1983). Patterns of cultural choice: A prolegomenon. *American Behavioral Scientist*, 26(4), 422-438.
44. Petitti, D. B. (2001). Approaches to heterogeneity in meta-analysis. *Statistics in medicine*, 20(23), 3625-3633.
45. Portes, A. (1998). Social capital: Its origins and applications in modern sociology. *Annual review of sociology*, 24(1), 1-24.
46. Wall, E., Ferrazzi, G., Schryer, F. (1998). Getting the Gods, on Social Capital, *Rural Sociology*, 63(2), 300-322.